02/06/2021

Τίμα τον πατέρα σου και την μητέρα σου: Οι υπερήλικοι στην οικογένεια

/ Γνώμες

Της Μερόπης Ν. Σπυροπούλου Ομοτίμου Καθηγήτριας Πανεπιστημίου Αθηνών

Ἀπό τόν τίτλο καί μόνο τῆς εἰσηγήσεώς μου, γίνεται προφανής ἡ διπλή διάσταση αὐτοῦ τοῦ τόσο σημαντικοῦ θέματος. Ἡ μία διάσταση ἀφορᾶ στήν κρυστάλλινη σαφήνεια τῆς 5ης ἐντολῆς, ἡ ὁποία δέν ἀφήνει περιθώρια γιά διαπραγμάτευση χρονικῶν ὁρίων καί συγκυριακῶν συμβιβασμῶν. «Τίμα...» Συνεχῶς καί ἀδιαλείπτως. Ὄχι μόνο ὅταν ἐσύ εἶσαι νέος καί ἔχεις ἀνάγκη τούς γονεῖς, ἤ ὅταν ἐκεῖνοι εἶναι ἀκόμα νέοι καί δυνατοί, ἤ, ἀντίθετα, ὅταν τούς χάσεις καί σέ καταθλίβει ἡ ἀπώλειά τους. Ὄχι. Νά τούς τιμᾶς, μέ τόν νοῦ καί τήν καρδιά σου, ἀλλά κυρίως μέ τίς πράξεις σου, ὅσο ἐκεῖνοι βρίσκονται στή ζωή, ἀλλά καί ὅταν ἔχουν φύγει, ὅσο ἐσύ ζεῖς πάνω σ' αὐτήν τή γῆ.

Ἡ δεύτερη διάσταση τοῦ θέματος ἔχει νά κάνει μέ τήν ὕπαρξη ὑπερήλικων γονιῶν μέσα στήν εὐρύτερη οἰκογένεια. Λόγω τῆς αὐξήσεως τοῦ μέσου ὅρου ἐπιβίωσης, ἡ συνύπαρξη αὐτή γίνεται ὅλο καί πιό συχνή, μέ θετικές καί ἀρνητικές ὄψεις, τόσο

γιά τούς ἴδιους τούς ὑ π ε ρ ή λ ι κ ε ς , ὅσο καί γιά τά ὑπόλοιπα μέλη τῆς οἰκογένειάς τους.

Εἶναι γεγονός ὅτι, στίς περισσότερες χῶρες πού συνηθίζουμε νά χαρακτηρίζουμε ὡς «προηγμένες», οἱ σχέσεις γονιῶν καί παιδιῶν εἶναι, συνήθως, χαλαρές. Συχνά δέ, ἀπό τήν ἐφηβεία καί μετά, τά παιδιά ἀπομακρύνονται σωματικά ἀλλά καί ψυχικά ἀπό τήν πυρηνική οἰκογένεια, μέ σχέσεις κάπως τυπικές ἤ καί σχεδόν ἀνύπαρκτες. Εὐτυχῶς, στήν Πατρίδα μας, ἀκόμα τά πράγματα διαφέρουν καί, σέ ὅλες τίς σχετικές κοινωνικές ἔρευνες, οἱ νέοι μας, κατά τήν ἱεράρχηση τῶν ἀξιῶν τους, δίνουν στήν οἰκογένεια πολύ ὑψηλή θέση.

Ὅμως, οἱ κοινωνικές συνθῆκες πού συνεχῶς ἀλλάζουν, ἀλλά καί ἡ γενικότερη περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα τοῦ ἀτομοκεντρισμοῦ, τῶν δικαιωμάτων, τῶν ἀπαιτήσεων, τῶν ἐπιθυμιῶν πού μεταφράζονται ἀδιακρίτως σέ ἀνάγκες, τῶν συνεχῶν διεκδικήσεων, ὅπως καί ἡ μίμηση σαθρῶν προτύπων πού ἐπίμονα προβάλλονται γύρω μας, φαίνεται ὅτι ἐπιδροῦν πιά καταλυτικά στόν τρόπο διαβίωσης καί στή συμπεριφορά καί τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς οἰκογένειας, κυρίως στά μεγάλα ἀστικά κέντρα.

Κατά συνέπεια, πολλοί καί διαφορετικοί – γιά τήν κ ά θ ε συγκεκριμένη οἰκογένεια – παράγοντες εἶναι αὐτοί πού διαμορφώνουν ἀντίστοιχα καί ἐπηρεάζουν τίς διάφορες οἰκογενειακές καταστάσεις. Θά μπορούσαμε, ἑπομένως, νά ὑποστηρίξουμε ὅτι, καί γιά τά συμβαίνοντα μέσα στίς οἰκογένειες, ἰσχύει κάτι παρεμφερές πρός τό γνωστό ἰατρικό ἀξίωμα πού λέει ὅτι: «Δέν ὑπάρχουν ἀσθένειες ἀλλά ἀσθενεῖς, καί κάθε περίπτωση εἶναι μία εἰδική περίπτωση».

Παρά ταῦτα, θά ἐπιχειρήσω μιά, κατά τό δυνατόν, γενική θεώρηση τοῦ θέματος, ἐξετάζοντάς το, τόσο ἀπό τήν πλευρά τῶν νέων μελῶν μιᾶς οἰκογένειας, ὅσο καί ἀπό τήν πλευρά τῶν ὑπερήλικων. Καί ἐπειδή, ἕνας καίριος καί ἄκρως καθοριστικός παράγοντας εἶναι ἡ κατάσταση τῆς σωματικῆς καί πνευματικῆς ὑγείας τῶν ὑπερήλικων, θά ἀναφερθῶ πρῶτα σέ ὅσα μπορεῖ νά ἰσχύουν, ὅταν οἱ ὑπερήλικες εἶναι σχετικά ὑγιεῖς. Ὅταν ἔχουν, δηλαδή, τή δυνατότητα, ὄχι μόνο νά αὐτοεξυπηρετοῦνται καί νά ἐπικοινωνοῦν μέ τούς δικούς τους, ἀλλά, συχνά, εἶναι καί σέ θέση νά προσφέρουν ἠθική συμπαράσταση, ὅπως καί χρήσιμες ἤ καί πολύτιμες ἀκόμα ὑπηρεσίες στά παιδιά καί στά ἐγγόνια τους.

Στίς εὐλογημένες αὐτές περιπτώσεις, καί ἐφ’ ὅσον ὁ τόπος κατοικίας καί οἱ ἀποστάσεις ἐπιτρέπουν τή φυσική ἐπικοινωνία τῆς εὐρύτερης οἰκογένειας, πιστεύω ὅτι, μέ τήν τήρηση κάποιων προϋποθέσεων – τόσο ἀπό τούς νέους, ὅσο καί ἀπό τούς ὑπερήλικους – ἡ 5η ἐντολή, μέ ὅλες της τίς προεκτάσεις, μπορεῖ, ἀβίαστα, νά γίνει βίωμα καί συνειδητή πράξη ζωῆς.

* * *

Ἀρχίζοντας ἀπό τίς προϋποθέσεις πού ἀφοροῦν στούς ν έ ο υ ς ἤ καί τούς λιγότερο νέους, πού ἔχουν τήν τύχη νά βλέπουν δίπλα τους καί τούς δυό ἤ ἔστω τόν ἕναν ἀπό τούς ἡλικιωμένους γονεῖς τους, θά προσπαθήσω, ὅσο πιό ἐπιγραμματικά μπορῶ, νά ἀπαριθμήσω καί νά καταθέσω στήν κρίση σας μερικές ἀπό αὐτές τίς προϋποθέσεις.

Ὡς πρώτη προϋπόθεση, θά ἔβαζα τήν ἀνάγκη νά συνειδητοποιοῦν, ἐγκαίρως, τά ὑπεραπασχολημένα, ἴσως, ἐνήλικα παιδιά, πού ἐνδεχομένως εἶναι πιά αὐτά τά ἴδια οἰκογενειάρχες, ὅτι «τούς γονεῖς δέν θά τούς ἔχουν μαζί τους γιά πάντα».

Μέ πόση χαρά καί ἀνακούφιση θά καθόμασταν τώρα δίπλα τους, χωρίς νά βιαζόμαστε, σέ μιάν ἤρεμη ὥρα ἀφιερωμένη μόνο σ’ αὐτούς. Καί κρατώντας τό τρεμάμενο, ἴσως, χέρι τους, θά μοιραζόμασταν μαζί τους ὅσα κάποτε ζητοῦσε, μέ λαχτάρα καί ἀγάπη, ἡ ἄηχη προσμονή στό βλέμμα τους. Στό βλέμμα πού ἐμεῖς, βιαστικοί καί ἀπρόσεκτοι, προσπερνούσαμε. Μήπως, ἀκόμα, δέν θά θέλαμε, ἴσως, νά ζητήσουμε τώρα κάποια ὀφειλόμενη κι εὐλογημένη συγγνώμη γιά τήν ἄστοχη κουβέντα μας, πού κάποτε τούς εἶχε πικράνει;

Κι ὅμως. Ἐμεῖς, τότε πού τούς εἴχαμε δίπλα μας, μέσα στή βουή καί τό ἄγχος τῆς καθημερινότητας, μέσα στή δίψα καί τήν ἀνεξέλεγκτη βουλιμία γιά δραστηριότητες, γιά ἄψυχα ὑλικά ἀγαθά, γιά κατακτήσεις στόχων, εἴχαμε πάψει νά θυμόμαστε ὅτι, «δέν φτάνει νά ὑπάρχει ἡ ἀγάπη, πρέπει καί νά ἐκδηλώνεται μέ ἔγνοια καί μέ πράξεις». Εἴχαμε ἀκόμα πιστέψει πώς, «εὐτυχῶς οἱ γονεῖς εἶναι καλά καί σίγουρα σέ μία ἀπό τίς προσεχεῖς ἑβδομάδες, θά προσπαθήσουμε νά βροῦμε, κάποια στιγμή, λίγο περισσότερο χρόνο, γιά νά τούς κάνουμε συντροφιά, νά πᾶμε μαζί τους μιά βόλτα, γιά νά τούς δείξουμε πόσο νοιαζόμαστε γιά νά τούς εὐχαριστήσουμε. Ἤ, ἀναγνωρίζοντας τήν ὅποια τυχόν βοήθεια ἐκεῖνοι πρόθυμα μᾶς προσφέρουν, θά βροῦμε κ ά π ο τ ε τήν εὐκαιρία νά τούς ποῦμε μιά γλυκιά μας κουβέντα, πού γι᾽ αὐτούς θά γίνει δῶρο ἀκριβό. Θά μᾶς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νά θυμηθοῦμε ἀκόμα ὅτι, τά ἄσπρα μαλλιά δέν καταργοῦν τήν ἀνάγκη γιά καλοσύνη καί τρυφερότητα. Θά βροῦμε κ ά π ο τ ε καί τήν κατάλληλη ἐποχή γιά νά τούς δείξουμε τήν ἔγνοια μας, νά χαροῦν κι αὐτοί μιά δυνατότητα πού θά τούς

προσφέρουμε, ὥστε νά κάνουν κάτι πού τούς εὐχαριστεῖ...». Νά, ὅμως, πού ἀφήνουμε τίς ἑβδομάδες, τούς μῆνες καί τά χρόνια νά περνοῦν, κι αὐτό τό «κάποτε», μπορεῖ νά καταλήξει νά γίνει μιά μέρα ἕνα πικρό καί ἀμετάκλητο «ποτέ»...

Μία δεύτερη προϋπόθεση πού ἀφορᾶ καί πάλι τούς νέους, ἔχει νά κάνει μέ μιά δύσκολη, ἀλλά συνειδητή προσπάθεια πού θά πρέπει νά κάνουν, ὥστε νά ἔχουν λίγο περισσότερη ἀνεκτικότητα καί νά μή θεωροῦν, ἐκ προοιμίου καί πάντοτε, ἐντελῶς ἀπαράδεκτα καί ξεπερασμένα τά ὅσα προσπαθοῦν νά τούς ποῦν, ἀπό βαθιά ἀγάπη καί μόνο, οἱ ὑπερήλικοι. Καί κυρίως, νά θυμοῦνται μιά σοφή παροιμία πού συμβαίνει νά σιγοψιθυρίζουν συχνά οἱ ἡλικιωμένοι καί λέει, «ἐκεῖ πού εἶσαι ἤμουνα, κι ἐδῶ πού εἶμαι θἄρθεις». Ἀνεκτίμητη σέ ἀξία εἶναι ἡ ἱκανότητα τῶν νέων νά μήν ἀντιδροῦν στίς κουβέντες τῶν ἡλικιωμένων μέ τρόπο πού προκαλεῖ ἔνταση καί στενοχώριες.

Ὅπως ὁ Μεγαλοδύναμος Θεός ἄφησε τόν ἄνθρωπο ἐλεύθερο νά παίρνει τίς ἀποφάσεις του, ἔτσι καί οἱ νέοι ἐνήλικες θά πρέπει νά αἰσθάνονται ἐλεύθεροι νά ἀποδέχονται ἤ ὄχι τή γνώμη τῶν ἡλικιωμένων γονιῶν καί νά κάνουν τίς προσωπικές τους ἐπιλογές, γιά τίς ὁποῖες πρέπει νά ἀναλαμβάνουν καί τήν εὐθύνη. Εἶναι, ὅμως, ἔνδειξη εὐλογημένης ὡριμότητας τό νά ὑπάρχει πάντα στή στάση τους, ἀπέναντι στούς γονεῖς, ὁ σεβασμός ἐκεῖνος πού, ὡς πρωταρχικό καί θεμελιῶδες συστατικό, ἐνυπάρχει μέσα στήν ἴδια τήν πρώτη λέξη τῆς 5ης ἐντολῆς «Τίμα...». Εἶναι, ἐπίσης, ἔνδειξη ὡριμότητας τό νά συνειδητοποιοῦν οἱ νέοι ἐνήλικες, τ ρ ε ῖ ς ἁπλές ἀλήθειες πού συχνά τούς διαφεύγουν. Ὅτι, δηλαδή:

– οἱ ἡλικιωμένοι ἄνθρωποι δύσκολα προσαρμόζονται σέ νέες νοοτροπίες καί καταστάσεις,

– πολλά ἀπό αὐτά πού λένε καί πιστεύουν οἱ ὑπερήλικοι, μέ τήν πείρα τους, μπορεῖ νά ἀποδειχθοῦν πολύ χρήσιμα γιά τή δική τους ἀτομική καί οἰκογενειακή ζωή, καί

– ὁ παππούς καί ἡ γιαγιά εἶναι, γιά τά ἐγγόνια τους, ἀστείρευτες πηγές ἀγάπης, ζεστές παραμυθένιες ἀγκαλιές, καί σοφοί δάσκαλοι ζωῆς γιά ἱερές ἀξίες καί παραδόσεις. Συγχρόνως, καί γιά τόν παππού καί τή γιαγιά, τά ἐγγόνια εἶναι εὐλογημένες πηγές ζωῆς καί χαρᾶς.

Μία τρίτη, τέλος, προϋπόθεση, πού ἀφορᾶ στή συμπεριφορά τῶν νέων ἀπέναντι στούς ἡλικιωμένους τῆς οἰκογένειας, εἶναι τό νά ἔχουν οἱ νέοι ἐπίγνωση ὅτι, ἡ δική τους συμπεριφορά, εἴτε τό θέλουν εἴτε ὄχι, καταγράφεται καί ἀντιγράφεται ἀπό τά δικά τους μικρά παιδιά. Γι’ αὐτό καί προδικάζει, συνήθως, τή στάση πού θά ἔχουν αὐτά τά παιδιά ἀπέναντί τους, ὅταν αὐτοί, οἱ νέοι τώρα γονεῖς, θά ἔχουν

γεράσει.

* * *

Ἄς ἐξετάσουμε τώρα κάποιες ἀπό τίς προϋποθέσεις πού ἀφοροῦν στή συμπεριφορά τῶν ὑ π ε ρ ή λ ι κ ω ν γονιῶν, σέ σχέση μέ τά παιδιά καί τά ἐγγόνια τους, μέσα στήν εὐρύτερη οἰκογένεια.

Ὡς πρώτη προϋπόθεση, θεωρῶ ὅτι εἶναι τό νά συνειδητοποιήσουν ἐγκαίρως οἱ γονεῖς ὅτι, τά ἐ ν ή λ ι κ α παιδιά τους, παρά τό ὅτι γι' αὐτούς δέ θά πάψουν ποτέ νά εἶναι τά παιδιά τους, εἶναι πιά ἐ ν ή λ ι κ ε ς, μέ ὅλες τίς προεκτάσεις αὐτοῦ τοῦ ὅρου. Ὅτι, δηλαδή, ἔχουν δικαίωμα γιά προσωπικές ἐπιλογές καί ἀποφάσεις. Κι ἄν, σ' αὐτά τά παιδιά-ἐνήλικες, οἱ γονεῖς δέν ἔχουν καταφέρει νά μεταδώσουν ἀρχές, κανόνες ζωῆς καί ἰδανικά, ἡ εὐκαιρία ἔχει πιά περάσει. Παρά, ἐπομένως, τό ὅτι μέχρι νά κλείσουμε, ἐμεῖς οἱ γονεῖς, τά μάτια μας, δέν παύουμε, ὄχι ἁπλῶς νά νοιαζόμαστε γι' αὐτά τά «μεγάλα παιδιά», ἀλλά καί νά αἰσθανόμαστε, λίγο ἤ πολύ, ὑπεύθυνοι γιά ὅσα συμβαίνουν στή ζωή τους, πρέπει νά συμβιβαστοῦμε μέ τήν ἰδέα ὅτι, τώρα πιά, ἐκεῖνα ἔχουν ἀνάγκη νά νιώσουν ἐλεύθερα, νά ἀποφασίσουν καί νά ἐπιλέξουν τόν τρόπο τῆς δ ι κ ῆ ς τους ζωῆς, τό πῶς θέλουν νά μεγαλώσουν τά δ ι κ ά τους παιδιά, ἀναλαμβάνοντας καί τίς ἀντίστοιχες εὐθύνες.

Ὑπάρχει, ὅμως, ἐδῶ ἕνας ἀντίλογος πού προκύπτει ἀπό τίς σύγχρονες κοινωνικές συνθῆκες, οἱ ὁποῖες, συχνά, ἐπιβάλλουν μιά μακροχρόνια ὑλική ἐξάρτηση τῶν ἐνήλικων παιδιῶν ἀπό τούς γονεῖς τους. Ὅταν, γιά παράδειγμα, ἀκολουθοῦν μακροχρόνιες σπουδές ἤ ὅταν ἡ ἐπαγγελματική τους ἀποκατάσταση καθυστερεῖ, ἀκόμα καί σέ περιπτώσεις πού ἔχουν ἤδη δημιουργήσει δική τους οἰκογένεια. Τό γεγονός αὐτό, εἶναι ἀναπόφευκτο νά συνοδεύεται ἀπό κάποιες δεσμεύσεις τῶν παιδιῶν πρός τούς γονεῖς. Ὡστόσο, θά πρέπει καί σ' αὐτές ἀκόμα τίς περιπτώσεις, οἱ γονεῖς νά μήν ἔχουν τήν ἀπαίτηση νά ἐλέγχουν καταπιεστικά καί ἀπολύτως τή ζωή τῶν παιδιῶν τους, μέ συνεχεῖς παρεμβάσεις, ἐλέγχους καί ὑποδείξεις. Ἡ διακριτικότητα στή στάση τῶν γονιῶν, ἡ ἀποφυγή συνεχῶν ἀπαιτήσεων, ὁ πηγαῖος σεβασμός τους πρός τήν προσωπικότητα ἀλλά καί τίς ὑποχρεώσεις τῶν παιδιῶν τους, ἀλλά καί ἡ πεποίθηση πού, μέ τόν τρόπο τους οἱ γονεῖς θά ἐμπνεύσουν σ' αὐτά τά παιδιά ὅτι, ὅσα τούς προσφέρουν εἶναι ἀπό ἀγάπη καί μόνο, χωρίς νά ἀπαιτοῦν ὑποτέλεια καί ἀνταλλάγματα, παίζουν τόν πιό καταλυτικό ρόλο στίς σχέσεις μεταξύ τους.

Μία δεύτερη προϋπόθεση εἶναι, νά μήν ξεχνοῦν οἱ γονεῖς ὅτι, στή δική τους γενιά, ἡ ἀπόσταση μεταξύ παιδιῶν καί γονιῶν, σέ ἡλικία, ἀλλά, κυρίως, σέ ν ο ο τ ρ ο π ί α καί κοινωνική συμπεριφορά, ἦταν, περίπου, τριάντα χρόνια.

Σήμερα, ὅμως, ἡ ραγδαία, θά ἔλεγα, ἡ ἰλιγγιώδης ἀνάπτυξη τῆς τεχνολογίας, τῶν μέσων ἐπικοινωνίας καί ἐνημέρωσης, οἱ εὔκολες ἀλλά καί ἐπιβεβλημένες ἀπό τή ζωή μετακινήσεις ἀνά τήν ὑφήλιο, ἡ παγκοσμιότητα πού παίρνουν τά διάφορα γεγονότα, ὅπως καί οἱ διάφορες στάσεις ζωῆς, κάνουν αὐτήν τήν ἀπόσταση μεταξύ τῶν γενεῶν, σέ νοοτροπία καί συμπεριφορές, πολλαπλάσια. Ἄν, λοιπόν, οἱ ἡλικιωμένοι γονεῖς δέν προσπαθήσουν νά τό κατανοήσουν αὐτό καί ἀπαιτοῦν ταύτιση τῆς νοοτροπίας τῶν νέων μέ τή δική τους, μεταφράζοντας συγχρόνως αὐτήν τήν ταύτιση σέ ἔνδειξη σεβασμοῦ, εἶναι βέβαιο ὅτι καί οἱ ἴδιοι ἀλλά καί τό περιβάλλον τους, θά ἔχει δύσκολες καί στενόχωρες ὧρες. Πρέπει, ἐπίσης νά μήν ξεχνοῦν ὅτι τά ἐγγόνια τους εἶναι παιδιά τῶν παιδιῶν τους, ὄχι δικά τους. Ἑπομένως, οἱ γονεῖς τους ἔχουν τήν εὐθύνη γιά τήν ἀνατροφή τους καί ἡ συμπεριφορά τοῦ παππού καί τῆς γιαγιᾶς ἀπέναντι στά ἐγγόνια, πρέπει νά σέβεται καί νά μήν ἀκυρώνει αὐτή τήν εὐθύνη. Ἡ τρίτη σημαντική προϋπόθεση πού μπορῶ νά σκεφτῶ, εἶναι τό νά μήν ξεχνοῦν οἱ γονεῖς, εἴτε εἶναι ἡλικιωμένοι, εἴτε ὄχι, ὅτι τά παιδιά τους δέν εἶναι μόνο δικά τους. Τούς τά χάρισε καί τούς τά ἐμπιστεύθηκε γιά νά τά μεγαλώσουν, ἡ Θεία Πρόνοια. Ἑπομένως, ἀκόμα καί στίς πιό δύσκολες ὧρες τους, ἡ προσευχή τῶν γονιῶν πρός τόν Οὐράνιο Πατέρα, γιά νά τά προστατεύει καί νά τά φωτίζει, εἶναι ἡ πιό πολύτιμη καί σίγουρη βοήθεια πού μποροῦν νά προσφέρουν σ’ αὐτά τά παιδιά, ἀλλά καί ἡ μόνη πηγή ἐλπίδας καί παρηγοριᾶς γιά τούς γονεῖς.

περιοδικό Παράκληση, τ.104